Fundusze Europejskie

Ministerstwo Edukacji Narodowej

Analiza merytoryczna

„Diagnozy oferty szkolnictwa zawodowego na poziomie średnim z uwzględnieniem zielonej i cyfrowej transformacji”

Opracowanie:
Arleta Jaśniewicz

Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji | **Program Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego (FERS 2021-2027)**
www.frse.org.pl/fers-III | Al. Jerozolimskie 142A, 02-305 Warszawa | tel. 22 463 10 00

Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego

Dofinansowane przez Unię Europejską

frse Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji

Luty, 2025

Spis treści:

I Wstęp…… 1
II Zastosowane metody badań i podsumowanie wyników …….. 4
IV Podsumowanie i rekomendacje …….. 6
Rekomendacje dotyczące rozwiązań systemowych w zakresie kształcenia
i szkolenia zawodowego na poziomie średnim ……6
Rekomendacje do opracowania Strategii kształcenia zawodowego
w województwie łódzkim …… 9

Spis tabel:

Tabela 1 Przedmiot badań w ujęciu ilościowym i jakościowym …… . 2
Tabela 2 Zestawienie metod badawczych i źródeł danych …… . 4
Tabela 3 Macierz dostosowania oferty kształcenia w obszarach odziaływania ZSU …….. 9

I. Wstęp

Przedmiotem opracowania jest weryfikacja dokumentu pn.: „Diagnoza oferty szkolnictwa zawodowego na poziomie średnim z uwzględnieniem zielonej i cyfrowej transformacji", co stanowi integralny element zadania dotyczącego weryfikacji dokumentów i opracowań, powstających w ramach projektów prowadzonych w 16 województwach, finansowanych z KPO - inwestycja A.3.1.1.: *Wsparcie rozwoju nowoczesnego kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się przez całe życie - Zbudowanie systemu koordynacji i monitorowania regionalnych działań na rzecz kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się przez całe życie, w tym uczenia się dorosłych*.

Diagnoza została opracowana w październiku 2023 roku, w ramach projektu realizowanego przez Samorząd Województwa Łódzkiego pn.: „Zbudowanie systemu koordynacji i monitorowania regionalnych działań na rzecz kształcenia zawodowego, szkolnictwa wyższego oraz uczenia się przez całe życie, w tym uczenia się dorosłych". Diagnoza powstała w Biurze Planowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego w Łodzi na zlecenie i we współpracy z Urzędem Marszałkowskim Województwa Łódzkiego, pod kierunkiem Anny Szymańskiej. Autorami opracowania są: Jacek May, Kamila Łuszczyńska i Emilia Kwiatkowska.

Celem głównym „Diagnozy …" jest „rozpoznanie potencjału szkolnictwa zawodowego jako czynnika kształtującego kapitał ludzki dostosowany do zaspokajania potrzeb społeczeństwa i gospodarki województwa łódzkiego w szybko zmieniających się warunkach gospodarowania, wymagających wysokiej adaptacyjności na rynku pracy, w tym do cyfrowej i zielonej transformacji" Określono także cztery cele szczegółowe, obejmujące:

- rozpoznanie przestrzennego zróżnicowania podaży szkolnictwa zawodowego w zakresie typów szkół i oferowanych przez nie kierunków kształcenia;
- rozpoznanie poziomu wyposażenia szkolnych warsztatów i pracowni oraz ewentualnych problemów z zapewnieniem dostępności nauczycieli praktycznej nauki zawodu;
- rozpoznania popytu uczniów na oferowane przez szkoły zawodowe kierunki kształcenia;
- rozpoznania poziomu dostosowania oferty szkolnictwa zawodowego do wymogów zielonej i cyfrowej transformacji.

Bezpośrednią przesłanką do opracowania „Diagnozy …" jest zamiar opracowania Strategii Rozwoju Kształcenia Zawodowego Województwa Łódzkiego. Opracowana Diagnoza jest integralnym działaniem w tym procesie i została przewidziana w projekcie jako jeden z elementów diagnozy sytuacji szkolnictwa zawodowego w województwie łódzkim.

Celem natomiast niniejszego opracowania jest analiza dokumentu Diagnozy oraz przedstawienie wniosków i rekomendacji w zakresie budowania systemu koordynacji i uczenia się przez całe życie w odniesieniu ośmiu obszarów odziaływania[1] Zintegrowanej Strategii Umiejętności 2030.

II. Zastosowane metody badań i podsumowanie wyników

Badania zostały przeprowadzone dla roku szkolnego 2022/2023, a ich aktualność można określić na dzień 30.06.2023. Zakres podmiotowy „Diagnozy …" obejmuje wszystkie publiczne i niepubliczne szkoły ponadpodstawowe prowadzące kształcenie zawodowe, z wyłączeniem szkół artystycznych, zlokalizowane w województwie łódzkim, niezależnie od ich organu prowadzącego i formy organizacyjno-prawnej, tj.: szkoły branżowe I stopnia, szkoły branżowe II stopnia, technika i szkoły policealne. Należy zaznaczyć, że w badaniu uwzględniono również szkoły specjalne przysposabiające do pracy. Szkoły te, ze względu na swoją specyfikę, zostały potraktowane odrębnie.

W ujęciu przedmiotowym badano w sposób pośredni, jakość oferty placówek prowadzących kształcenie zawodowe w województwie łódzkim. Poniższa tabela przedstawia czynniki wzięte pod uwagę w ujęciu jakościowym i ilościowym.

Tabela 1
Przedmiot badań w ujęciu ilościowym i jakościowym

Przedmiot badań w ujęciu ilościowym	Przedmiot badań w ujęciu jakościowym
− liczba szkół wg. ich rodzaju i lokalizacji; − branże i kierunki kształcenia; − liczebność nauczycieli praktycznej i teoretycznej nauki zawodu; − liczebność uczniów wg. rodzaju i lokalizacji szkół; − liczebność uczniów wg. kierunków kształcenia.	− wyposażenie szkół adekwatne do kierunków kształcenia; − wyposażenie szkół w urządzenia cyfrowe i dostęp do szerokopasmowego Internetu; − dostosowanie szkół do zielonej i cyfrowej transformacji; − współpracę szkół zawodowych m.in. z: przedsiębiorcami, szkołami wyższymi,

1. [1] Umiejętności podstawowe, przekrojowe i zawodowe dzieci, młodzieży i osób dorosłych.
2. Rozwijanie umiejętności w edukacji formalnej – kadry zarządzające.
3. Rozwijanie umiejętności w edukacji formalnej – kadry uczące.
4. Rozwijanie umiejętności poza edukacją formalną.
5. Rozwijanie i wykorzystanie umiejętności w miejscu pracy.
6. Doradztwo zawodowe.
7. Współpraca pracodawców z edukacją formalną i pozaformalną.
8. Planowanie uczenia się przez całe życie i potwierdzanie umiejętności.

	instytucjami rynku pracy i innymi instytucjami.

Źródło: *Opracowanie własne na podstawie Diagnozy*

W celu przeprowadzenia badania zastosowano kompendium metod ilościowych i jakościowych w oparciu o dane wtórne i pierwotne. Zestawienie metod badawczych i źródeł danych przedstawia poniższa tabela.

Tabela 2

Zestawienie metod badawczych i źródeł danych

Rodzaje metod badawczych	Metody badań	Źródła danych
Wtórne	Desk research	– Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego (BDL GUS) – System Informacji Oświatowej (https://rspo.gov.pl), – Ministerstwa Edukacji i Nauki (https://dane.gov.pl)
Pierwotne	Badania ankietowe typu CAWI	Wszystkie szkoły objęte przedmiotem badań.
	Indywidualne wywiady pogłębione (IDI)	Czterech dyrektorów szkół branżowych I i II stopnia.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Diagnozy

Badania wtórne za pomocą *desk research* pozwoliły na zbadanie i przedstawienie oferty średniego szkolnictwa zawodowego w województwie łódzkim w ujęciu dynamicznym. Jeżeli chodzi o badania pierwotne to poziom zwrotu ankiet oscylował na poziomie 68,5% zarejestrowanych szkół. W ankiecie uwzględniono szereg pytań szczegółowych dotyczących dostosowania placówek do zielonej i cyfrowej transformacji oraz pytań z obszaru doradztwa zawodowego.

W dokumencie „Diagnozy …" opisano również scenariusz wywiadu, jako dotyczący „…przede wszystkim specyfiki działalności tego typu szkół, w tym: oferowanych kierunków kształcenia i liczebność uczniów na określonych kierunkach, procedur wprowadzania nowych i likwidacji istniejących kierunków kształcenia, organizacji praktycznej nauki zawodu i współpracy z pracodawcami w tym zakresie oraz przyczyn niewielkiej liczby szkół branżowych II stopnia oraz małej liczebności uczniów w tych szkołach".

Wyniki badań zostały zaprezentowane odrębnie dla badań pierwotnych i wtórnych. Część merytoryczna oparta na badaniach wtórnych została podzielona na rozdziały, prezentujące szczegółowo: uwarunkowania

rozwoju szkolnictwa zawodowego, sytuację średniego szkolnictwa zawodowego województwa łódzkiego na tle kraju, charakterystykę szkół szkolnictwa zawodowego w województwie łódzkim. W oparciu o badania własne przedstawiono natomiast szczegółowo podaż oferty szkolnictwa branżowego.

Rozdział 5, dotyczący badań własnych zawiera częściowo informacje zaprezentowane wcześniej w oparciu o badania wtórne, jak na przykład opis kierunków kształcenia czy opis praktycznej nauki zawodu.

Najistotniejsze wyniki badania zebrano w podsumowaniu, z którego wynika iż, województwo łódzkie posiada bardzo szeroką ofertę kształcenia zawodowego. W województwie funkcjonują 324 placówki, w tym 120 techników, 95 szkół branżowych I stopnia, 17 szkół branżowych II stopnia oraz 92 szkoły policealne i 33 szkoły specjalne. W procesie kształcenia praktycznego ofertę tę uzupełnia 37 Centrów Kształcenia Zawodowego. W ofercie powyższych placówek znajduje się kształcenie w 197 zawodach z 30 branż, w tym: w technikach realizowano kształcenie w ramach 5 zawodów nauczanych w ramach eksperymentu pedagogicznego, utworzonych za zgodą Ministra Edukacji i Nauki. Kształcenie zawodowe na poziomie średnim w województwie łódzkim w znacznym stopniu odpowiada na zapotrzebowanie regionalnego rynku pracy.

W dziedzinie współpracy średnich szkół zawodowych z pracodawcami wskazano kilka barier, do których między innymi należą ograniczone formy współpracy oraz różnego rodzaju trudności, w tym finansowe, dotyczące organizacji praktycznej nauki zawodu u pracodawców.

W „Diagnozie …" wskazano, że większość średnich szkół zawodowych próbuje dostosować swoją ofertę do wyzwań cyfrowej i zielonej transformacji pomimo ograniczonych możliwości w zmianach kierunków kształcenia i ich podstawach programowych, które są regulowane aktami prawnymi MEN, przy czym ocena poziomu dostosowania przez dyrektorów szkół jest zależna od branży i typu szkoły.

III Podsumowanie i rekomendacje

Analiza „Diagnozy …" pozwala na stwierdzenie, że sektor kształcenia zawodowego w województwie łódzkim jest szeroko rozwinięty, zarówno w kontekście infrastruktury jak i oferty kształcenia. Tym niemniej zdiagnozowano pewne bariery rozwojowe, np. w zakresie współpracy szkół z pracodawcami jak również w zakresie dostosowania szkól do wyzwań cyfrowej i zielonej transformacji. Pewnym wyzwaniem jest też realizacja w placówkach doradztwa zawodowego, w szczególności w zakresie stosowanych instrumentów i zakresu wsparcia uczniów. Dlatego też organizacja kształcenia zawodowego wymaga wprowadzenia rozwiązań systemowych o charakterze legislacyjnym i organizacyjnym.

Rekomendacje dotyczące rozwiązań systemowych w zakresie kształcenia i szkolenia zawodowego na poziomie średnim

1. **Sformułowanie przepisu obowiązkowego konsultowania programów nauczania przedmiotów zawodowych bezpośrednio z pracodawcami i przedsiębiorcami**

   – **Zmiana w przepisach:** wprowadzenie zapisu dotyczącego szerszego konsultowania z pracodawcami i/lub organizacjami pracodawców programów szkolenia zawodowego, programów nauczania zawodu i nauczania praktycznego u pracodawcy niż zalecono w zapisach ustawy Prawo Oświatowe[2] (na etapie prowadzenia inwestycji infrastrukturalnych, wyboru oprogramowania, planowania środków i metod dydaktycznych).
   – **Sformułowanie zapisu:** Art. 45, ust .3 pkt. E) „pozytywną opinię dotyczącą zawartości merytorycznej programu nauczania zawodu wydaną przez: – jednostkę naukową właściwą dla zawodu oraz – organizację pracodawców, samorząd gospodarczy lub inną organizację gospodarczą, stowarzyszenie lub samorząd zawodowy i pracodawcę, właściwych dla zawodu, którego dotyczy wniosek, o którym mowa w ust. 9”[3]

2. **Wprowadzenie zapisu dotyczącego wynagradzania instruktorów praktycznej nauki zawodu u pracodawcy**
   – **Zmiana w przepisach:** wprowadzenie w artykule 122 Ustawy Prawo Oświatowe zapisu dotyczącego wynagradzania instruktorów praktycznej nauki zawodu, opiekunów praktyk w trakcie praktycznej nauki zawodu uczniów, którzy nie zawarli umów o pracę, w celu przełamania bariery finansowej.
   – **Sformułowanie zapisu**: Pracodawcom, którzy zawarli z placówką prowadzącą kształcenie zawodowe umowę dotycząca organizacji praktycznej nauki zawodu w formie stażu uczniowskiego, przysługuje dofinansowanie kosztów kształcenia ze środków Funduszu Pracy.

3. **Sformułowanie zaleceń dotyczących poziomu dostosowania jakości oferty kształcenia do potrzeb cyfrowej i zielonej transformacji**
   – **Zmiana w przepisach 1:** wprowadzenie (lub weryfikacja) do podstawy programowej w każdym zawodzie kwalifikacji bądź efektów uczenia się (w zależności od zawodu i

[2] art. 68 ust. 7 pkt 2 ustawy – Prawo oświatowe mówi, że „dyrektor szkoły jest zobowiązany, **aby przed wprowadzeniem nowego zawodu do kształcenia w szkole** nawiązał współpracę z pracodawcą właściwym dla zawodu lub branży, do której przyporządkowany jest dany zawód lub z osobą prowadzącą indywidualne gospodarstwo rolne”

[3] Obecne brzmienie zapisu: pozytywną opinię dotyczącą zawartości merytorycznej programu nauczania zawodu wydaną przez: – jednostkę naukową właściwą dla zawodu oraz – organizację pracodawców, samorząd gospodarczy lub inną organizację gospodarczą, stowarzyszenie lub samorząd zawodowy, lub pracodawcę, właściwych dla zawodu, którego dotyczy wniosek, o którym mowa w ust. 9,

branży) w zakresie umiejętności cyfrowych i umiejętności w zakresie transformacji ekologicznej.

- **Sformułowanie zapisu**: konkretny zapis (wybór) efektów uczenia powinien zostać uzgodniony w trybie konsultacji eksperckich, w zależności od: typu szkoły oraz zawodu i branży z udziałem przedstawicieli ekspertów i praktyków, wymienionych w art. 68 Ustawy Prawo Oświatowe.

- **Zmiana w przepisach 2:** wprowadzenie aktu np. w formie rozporządzenia, uchwały rady powiatu (lub innego, właściwego organu prowadzącego), określającego zasady monitorowania realizacji podstawy programowej
- **Sformułowanie zapisu 2:** konkretny zapis powinien zostać uzgodniony w trybie konsultacji eksperckich, w zależności od: typu szkoły oraz zawodu i branży z udziałem przedstawicieli ekspertów i praktyków, wymienionych w art. 68 Ustawy Prawo Oświatowe i obejmować co najmniej wykaz konkretnych aspektów dających obraz rzeczywistego poziomu dostosowania placówek w poszczególnych obszarach, ze wskazaniem silnych i słabych stron w tym zakresie oraz obszarów do poprawy/ rozwoju w kontekście nauczania wszystkich przedmiotów. Aspekty te powinny obejmować min.: infrastrukturę i oprogramowanie, programy nauczania, programy szkolenia nauczycieli. Konkretne przykłady oraz wskazanie skali działań poprzez przypisanie konkretnych wskaźników w wymiarze ilościowym, jakościowym i organizacyjnym.

- **Zmiana w przepisach 3:** wprowadzenie do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej) z dnia 28 maja 2019 r. w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli[4] zapisu, dotyczącego wsparcia szkól i placówek oświatowych przykładowych programów szkoleń dla nauczycieli przedmiotów ogólnych i zawodowych, w zakresie dostosowania jakości nauczania danego przedmiotu do wyzwań związanych z cyfrową i zieloną transformacją.
- **Sformułowanie zapisu 3:** dodanie w art. § 13. 1. do obowiązkowych zadań publicznych placówek doskonalenia o zasięgu ogólnokrajowym, o których mowa w art. 8 ust. 5 pkt 1 lit. b ustawy, należy: 1) przygotowywanie i realizacja ogólnokrajowych programów doskonalenia zawodowego nauczycieli i nauczycieli- doradców zawodowych oraz dyrektorów szkół i placówek, zgodnie z potrzebami systemu oświaty, „w tym w zakresie dostosowania do wyzwań związanych z cyfrową i zieloną transformacją”.

[4] **Dz.U. 2019 poz. 1045**

4. **Rozszerzenie zakresu i wymiaru doradztwa edukacyjno–zawodowego w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe na poziomie średnim**
   - **Zmiana w przepisach:** aspekt doradztwa zawodowego powinien być szerzej rozwinięty, szczególnie jeżeli chodzi o wskazanie na jakim poziomie placówki oferują wsparcie; rekomenduje się wprowadzenie zapisu rozszerzającego wymiar przedmiotu „doradztwo zawodowe" do min. 1 godziny tygodniowo.
   - **Sformułowanie zapisu:** wprowadzenie do Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach[5] zapisu w Art. 26.1: Do zadań doradcy zawodowego należy: prowadzenie diagnozy predyspozycji i zainteresowań zawodowych ucznia, przygotowanie indywidualnych planów edukacyjno-zawodowych, praktyczne przygotowanie do wejścia na rynek pracy, opracowania Indywidualnego Planu Działania (lub odpowiednika) dla ucznia na początku kształcenia zawodowego i aktualizacji w kolejnych latach.

Rekomendacje do opracowania Strategii kształcenia zawodowego w województwie łódzkim

1. **Sformułowanie zaleceń dotyczących prowadzenia analiz systemu kształcenia zawodowego**
   - Uwzględnienie w analizach dotyczących kształcenia i szkolenia zawodowego szkół artystycznych. Typy szkół prowadzących kształcenie zawodowe, na gruncie prawa polskiego określają przepisy Ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe[6]. W artykule 4, pkt 28a, oprócz w/w typów placówek, wskazano szkoły artystyczne.
2. **Opisanie obecnej i przyszłej (strategicznej) roli Branżowych Centrów Umiejętności w województwie łódzkim**, do których na dzień sporządzania niniejszej oceny należą:
   - Cukiernictwo: Wieluń, ul. Wojska Polskiego 17, data utworzenia BCU: 31.08.2025;
   - Przemysł ceramiczny: Opoczno, ul. Kossaka 1a, data utworzenia BCU: 31.03.2025;
   - Technika dentystyczna: Łódź, al. Piłsudskiego 159, data utworzenia BCU: 30.06.2025;
   - Włókiennictwo i tekstylia: Łódź, ul. Stefana Żeromskiego 115, data utworzenia BCU: 30.06.2025;
   - Realizacja nagrań i nagłośnień: Łódź, ul. Prezydenta Gabriela Narutowicza 122, data utworzenia BCU: 30.06.2025;
   - Eksploatacja i utrzymanie kolejowych środków transportu: Łódź, ul. Wodna 34, data utworzenia BCU: 30.06.2025;

[5] **Dz.U. 2023 poz. 1798 (tekst jednolity)**

[6] Dz.U. 2017 poz. 59

3. **Szersze wykorzystanie metod partycypacyjnych (obok metod eksperckich) w obszarze diagnozy i budowania strategii rozwoju**. Takie metody pozwalają na pozyskanie wiedzy ukrytej i rozproszonej oraz poznanie rzeczywistych słabych stron, barier rozwojowych i obszarów wymagających wsparcia.
4. **Stosowanie aktualnego nazewnictwa zawodów**. W opracowaniu błędnie użyto nazwy zawodu „technik organizacji reklamy" (333906), który funkcjonował w formule 2017 (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 31 marca 2017 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia w zawodach Dz. U z dnia Warszawa, dnia 28 kwietnia 2017 r poz. 860.) W 2019 roku zmieniono nazwę i numer zawodu na „technik reklamy" (333907), (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 16 maja 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego (Dz.U. z 2019 r. poz. 991, z późn. zm., tj. Dz.U. z 2020 r. poz. 635, Dz.U. z 2021 r. poz. 1087, Dz.U. z 2021 r. poz. 1562, Dz.U. z 2022 r. poz. 1109, Dz.U. z 2023 r. poz. 1119, Dz.U z 2024 poz. 993
5. **Sformułowanie zaleceń dotyczących sporządzenia Rocznych Planów działań placówek oświatowych, wykraczających poza podstawę programową**, zarówno w zakresie uzyskiwania kwalifikacji zawodowych jak i rynkowych oraz promujących szkolnictwo zawodowe, np. projekty, festiwale zawodów, targi edukacyjne, wycieczki zawodoznawcze i inne podobne instrumenty (w tym w ramach projektów UE) i działania we wszystkich obszarach ZSU 2030.
6. **Przeprowadzenie bardziej dokładnej analizy jakościowej dotyczącej dostosowania oferty placówek w zakresie zielonej i cyfrowej transformacji,** z określeniem konkretnych słabych stron i aspektów do poprawy/ rozwoju w kontekście celów i działań określonych w przyszłej strategii; proponowanym narzędziem może być poniższa macierz; czynniki do określenia przez ekspertów lub wykonawców Strategii.

Tabela 3
Macierz dostosowania oferty kształcenia w obszarach odziaływania ZSU

Obszary odziaływania Zintegrowanej Strategii Umiejętności	Dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego na poziomie średnim z uwzględnieniem zielonej transformacji	Dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego na poziomie średnim z uwzględnieniem cyfrowej transformacji
1. Umiejętności podstawowe, przekrojowe i zawodowe dzieci, młodzieży i osób dorosłych.	- - -	- - -

2. Rozwijanie umiejętności w edukacji formalnej – kadry zarządzające.		
3. Rozwijanie umiejętności w edukacji formalnej – kadry uczące.		
4. Rozwijanie umiejętności poza edukacją formalną.		
5. Rozwijanie i wykorzystanie umiejętności w miejscu pracy.		
6. Doradztwo zawodowe.		
7. Współpraca pracodawców z edukacją formalną i pozaformalną		
8. Planowanie uczenia się przez całe życie i potwierdzanie umiejętności.		

Źródło: Opracowanie własne Arleta Jaśniewicz